

Ha ez ritkán van, akkor érdemes élvezni: üdítő pihenésként — a feszültségben, amely nélkül megfejteni a parabolákat nem lehet. Mert a parabolák választ csak úgy adnak, hogy újabb kérdések születik belőle. Olyan, melyre választ már magunknak kell kimunkálni. Feszültség nélkül ezek soha még nem születnek: s éppen ezeké a lényeg. Ha alámerülünk a parabolák világába: ezt a feszültséget fogadjuk magunkba. (*Kriterion, Bukarest, 1970.*)

TORDAI ZÁDOR

TÁPÉ TÖRTÉNETE ÉS NÉPRAJZA

A hagyományait tudatosan, jogos büszkeséggel őrző, Szegeddel tőzsomszédos Tápé község legalább fél évszázada kivételes rangot élvez: Kevés hozzá hasonló falu lehet Magyarországon, amely annyiszor és olyan maradandóan került költők, írók, kutatók tollára. A nagy árvíz után igazi várossá fejlődött Szeged szellemi életének legjobbjai szinte már hagyományosan Tápén találták meg „a falut”, itt kerültek közel a régi parasztlelet küzdelmeihez, a nincstelenség kényszerétől ösztönzött népi találékonysághoz, itt ismerték meg a robotos napokat megszépítő gazdag népi kultúrát. A felszabadulás óta a tápai nép számos fia jutott Szeged tudományos és kulturális műhelyeibe, őrizve és ápolva az összetartó falusi közösségtől kapott indíttatást. A régebbi és az újabb kutatómunkának, a tápai tárgyú kisebb-nagyobb publikációk rangos sorának köszönhető elsősorban, hogy a község a magyar néprajzi irodalomban lassanként fogalomná, minden viszonyításnál, összehasonlításnál kikerülhetetlen területté, széles körben számon tartott településsé vált. „Tápé a szegedi nagytájnak hagyományokban leggazdagabb néprajzi szigete” — írja a mostani kötetben Bálint Sándor. A határozott karakterű, páratlanul sokszínű tápai népelet teljességre törekvő tudományos feltárása, rendszerezése, a falusi életet gyökeresen átformáló, felgyorsult fejlődés, a Tápén is egyre szembetűnőbben jelentkező urbanizálódás látán emelkedett sürgősen elvégzendő feladattá. A korábbi munkálatok a község történetének és néprajzának számos szeletét, részproblémáját felölelték — éppen ezzel nyílt meg a lehetőség arra, hogy viszonylag rövid idő (négy esztendő) alatt megtörténjenek a még feltáratlan területek példásan alapos megismerésével együtt a szintézis megalkotása, a Tápéről tudottak részletekbe menő, monografikus összefoglalása. A község — mint azt a további gyakorlat igazolni fogja — egy ekkora munkával vonulhatott be visszavonhatatlanul és maradandóan, időtlen időkre a magyar népismeretbe. Évtizedek, évszázadok múltán — kissé talán merésznek tűnő, de a korábbi példákkal bizonyítható állítás ez — a tápai kötet éppúgy, mint az 1965-ben megjelent Orosháza története és néprajza, Kálmány Lajos, Kiss Lajos, Bálint Sándor műveivel együtt a délalföldi tájismeret klasszikus alapmunkái között fog szerepelni, elsősorban később már elérhetetlen és tudományos teljességű néprajzi anyaga folytán. A kötet 29 munkatársának és a kiadás költségeit jövőbe látó, követésre méltó önbecsüléssel magára vállaló tápai tanácsnak ma is nagy elismeréssel adózunk; ezt a megbecsülést a hagyományok legértékesebbjeit magába építő socialista holt nap közléte, önismerete, az újabb tápai és Tápén kívüli nemzedékek formálása fogja majd megsokszorozni.

Nemcsak a több mint kilencszáz oldalas monográfia adatfeltárásának, anyaggyűjtésének időpontját választották meg szerencsésen és tudatosan a szerzők. Nyugodtan leírhatjuk: Ritkán adódik olyan alkalom, hogy egy községet mélyebben — nemegyszer évtizedek óta — ismerő kutatókból minden fontosabb témakört behatóan feltáró munkaközösséget lehet szervezni. Tápén ez is sikerült. *Juhász Antal* szerkesztő és *Ilia Mihály* társszerkesztő kiemelkedően rangos szerzőkből álló gárdát verbuvált és irányított. A 37 fejezet 29 szerzőjéből a szegedi egyetem hét, a szegedi főiskola két, a szegedi múzeum négy munkatársat adott. Az egyik tanulmány szerzője a szegedi levéltár igazgatója. Közreműködött három szegedi és két tápai közép-

vagy általános iskolai tanár is. Mindez annak a bizonyítéka, hogy a testes monográfia a szegedi tudományosság, illetve Szeged tudományos vonzásának terméke. A kötet munkálataiból a legnagyobb részt a Tápéval régebben is behatóan foglalkozó szerkesztők vállalták. *Juhász Antal* négy fejezetet írt, további négynek társszerzője volt. *Ilia Mihály* egy önálló fejezet mellett kettőnek volt társszerzője. *Lele József* és *Waldmann József* három közös tanulmányt írt. *Tóth Béla* két történeti fejezetet vállalt. Sorolhatnánk tovább a neveket, de csak a legfontosabbat kívánjuk rögzíteni: a Tápé története és néprajza ismét bizonyította a munkaközösségi megoldás magasrendű lehetőségeit. Község- és városmonográfiáink jó része ugyanis a kezdeti szakaszban megreked a tervezettség szintjén, vagy ha elkészül, sok tekintetben dilettáns színvonalú marad, mert mindössze néhány — önmagát polihisztornak érző — szerző erőfeszítéseinek születik meg. A tápai kötet példája is igazolja, hogy a megformálásban óhatatlanul megmaradó kisebb egyenetlenségekkel együtt is sokkal rangosabb, szakszerűbb, értékesebb munkát ad a közös tevékenység, mint a nem egy szerzőre szabott feladat egyéni megoldása. Ez utóbbira csak nagy élettapasztalattal, kiemelkedő felkészültséggel rendelkező kutatók vállalkozhatnak igazi sikerrel, évtizedek búvárkodása után.

A *Tápé története és néprajza* kötet címet nem a hagyományos módon kell értelmeznünk. A könyv gerincét a község korszerű történeti szemlélettel és módszerrel feltárt és megírt néprajza jelenti. Ennek alárendelten kell szemlélnünk a természeti viszonyokat (*Andó Mihály*, *Bodrogközy György* és *Marián Miklós* fejezetei), a mai lakosság embertani jellemzését (*Farkas Gyula*, *Lipták Pál*) tárgyaló, igen alapos, adatgazdag tanulmányokat. Ezek a fejezetek a tápai kötetben is több vonatkozásban mintának tekintett orosházi monográfia szerkezetét követik, kitűnően beillesztik a községet tágabb környezetébe. A hét tanulmányból álló, szorosabban vett történeti rész az egységében példás kötet egyenetlenebb, kisebb mértékben összefogott negyede. Úgy érezzük, nem tisztázódott kellően, hogy mi lesz a monográfiában a szűkebb történeti és a teljességet akaró néprajzi rész funkciója. *Trogmayer Ottó* és *Kristó Gyula* kiemelkedően igényes, lendületesen megfogalmazott, egymáshoz mintaszerűen kapcsolódó fejezeteit követően *Giday Kálmán* sok adattal operáló, ötletes részlelemzéseket nyújtó, a legfontosabb kérdésekre koncentráló tanulmányát vázlatosság, töredezettség jellemzi. (A török kiűzésétől az első világháborúig terjedő időszakról írt.) *Giday* jól kapcsolódik a néprajzi fejezetekhez, kivéve *Andrásfalvy Bertalannak* a községbeli hagyományos állattartásról írt, s a munka legjobb részei közé tartozó tanulmányát. *Andrásfalvy* ugyanis a 18. század egyes történeti kérdéseiről meggyőzőbben, részletesebben tájékoztat bennünket, mint *Giday*. Forrásaik azonosak voltak. *Tóth Béla* sajátos műfajú, önmagukban színes, leleményesen megírt fejezeteihez nem adatokkal, hanem korrajzszerű történetekkel fest képet, a szegedi sajtó közleményeit használta fel forrásul, de jeles szépírói tehetségét is hozzáadta. *Oltvai Ferencnek* Tápé felszabadulásáról és az új élet megindulásáról írt tanulmánya *Trogmayer* és *Kristó* hangvételét, szándékát, tudományosságát követi.

A monográfia, a népnyelvi részt is odaszámítva, 24 fejezetben tárgyalja Tápé néprajzát, tudományos igényvel és érvénnyel, az átlagműveltség ember számára is közérthető, rangos megformálásban, magán viselve az energikus és áldozatos szerkesztői kéz nyomait. A kötet zömét alkotó néprajzi tanulmányok mintaszerűen egyesíteni tudták a következetes történetiséget (elsősorban az alapos levéltári kutatások eredményeként) a közelmúlt és a ma jelenségeinek számbavételével, továbbá a leíróanyagközlő feladatot a magasabb rendű szintézis követelményeivel. Néhány esetben a szerzők nem vállalkozhattak összehasonlító elemzésre, mert az adott részterület gyűjtésében alig vannak országos eredmények. A pontos, árnyalt leírást ebben az esetben is megkapjuk, a bizonytalan talajra építhető következtetések mellőzése indokolt volt. A néprajzi fejezetek egységét nagyban elősegítik a gyakran beiktatott utalások a többi tanulmány megfelelő részeire. A néprajzi tanulmányokat — s a kötet valamennyi dolgozatát — gazdag illusztrációs anyag teszi teljessé. A szerkesztés körültekintését és gondosságát dicséri a képek, rajzok, vázlatok és térképek egyszerűen ötletes és tudományos igényű kiválasztása, összegyűjtése. Az ábrák a legszo-

rosabban vett részei a szövegnek, minden képnek fontos mondanivalója van, akár tárgyyszerű pontosságával, akár pedig jellemző szándékával.

A néprajzi fejezetek nemcsak abban az értelemben kollektív munka eredményei, hogy szerzőik egy csoport tagjaiként dolgoztak. Bennük van a falu népének, a többnyire koros adatközlők népes táborának tudománya, emlékanyaga, tapasztalata is. A néprajzi részt a két szerkesztő tanulmánya (A falu társadalma) vezeti be, összekötve a történeti dolgozatokkal, újszerűen mutatva be a századforduló utáni négy évtized társadalmi és területi eltéréseit a községben, különös tekintettel a népeletbeli jelekre és következményekre. A család- és munkaszervezetet (*Juhász Antal*), a közigazgatás és a jogszokás néprajzát (*Börcsök Vince*), a gyűjtőgető-zsákmányoló élet hagyományait (*Juhász Antal* és *Molnár Imre*) leíró fejezetet a kötet legkiforrottabb tanulmányai követik: *Szilágyi Miklós* a vonatkozó irodalom, a levéltári adatok és a helyszíni gyűjtés bázisára alapozva, országos összefüggésekbe ágyazva foglalkozik Tápé halászatával. *Ilia Mihály* és *Juhász Antal* ugyanolyan színvonalon ismertetik a tápai gyékénymunkát, *Andrásfalvy Bertalan* az állattartást. Alig marad el tőlük *Molnár Imre* nagyon alapos gyűjtés nyomán született munkája a hagyományos földművelésről. A közlekedés és teherhordás, továbbá a kismesterségek megfelelő arányú vizsgálata (*Juhász Antal* és ifj. *Lele József*) után ismét *Juhász Antal* tollából a falukép és település, majd az építkezés és házberendezés példamutatóan alapos leírását és elemzését kapjuk.

A kötet hosszas gyűjtőmunkát tükröző, értékes leíró dolgozatai (*Szigeti György*, *Lele József* és *Waldmann József* munkái, *Martin György*, *Grynaeus Tamás*, *Török József* tanulmányai) közé ékelve kapott helyet a monográfia erősségeit jelentő, anyagában és módszerében egyaránt kiemelkedő három összegzés: *Tésikné Knotik Márta* és *U. Varga Marianna* közös műve a tápai viseletről, *Bálint Sándor* professzoré a népi hitvilágról és *Katona Imréné* a prózai epikus hagyományokról. A népnyelv kérdéskörében *Végh József Mihály* a tápai nyelvjárás jellemzését nyújtja, *Lele József* és *Waldmann József* a névadási szokásokat ismerteti. Minden községmonográfia példaként veheti *Inczei Géza* rendkívül széles anyagra épített dolgozatát a község kül- és belterületének földrajzi neveiről. A kötetet *Ilia Mihály* tanulmánya zárja, „Tápé az irodalomban” címmel. A községgel rövidebb-hosszabb kapcsolatba került írók, költők tápai ihletésű alkotásait az életművek keretében vizsgálva teljes joggal *Juhász Gyulát* emeli ki legjobban; a faluban szerzett élmények, benyomások az ő költészetében kaptak legmélyebb visszhangot.

A monográfia tudományosságát jelentősen emeli a kötet végére helyezett, alapos német nyelvű összefoglaló. Szívesen láttuk volna, ha alcímekig lemenő, részletes tartalomjegyzék is készült volna, amely az egyes rész kérdések gyors megtalálását jól elősegítené. Nagy elismeréssel kell szólnunk a monográfia kiemelkedően szép, igényes nyomdai megoldásáról. *Dobó József* tipográfiai elképzelései, a kötés és a borító a Szegedi Nyomda könyvei között is előkelő helyet biztosítanak a tápai kötetnek.

A Tápé története és néprajza eredményeit, a tápai vállalkozás hasznát az egész ország tudományossága, közművelődése élvezzi, különösen pedig a község népe, de legalább annyira Szeged városának szellemi élete és idegenforgalma. A monográfia hosszú időre szóló példa és mérce lesz a déalföldi kutatómunkában. (*Szerkesztette Juhász Antal* és *Ilia Mihály*, kiadta Tápé Nagyközség Tanácsa, 1971.)

SZABÓ FERENC